

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора Маліка М.Й. на дисертаційну роботу Назаркевич Оксани Богданівни «Державне регулювання розвитку малого аграрного підприємництва в Україні», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

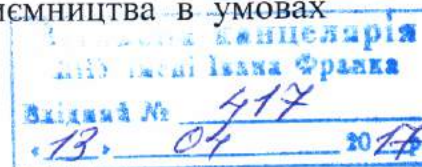
Актуальність дисертаційної роботи та її зв'язок із науковою тематикою

Умови господарювання і гостра проблема виходу України з економічної кризи шляхом стабілізації економіки зумовлюють формування нових підходів до забезпечення збалансованого розвитку суб'єктів господарювання. Однією з важливих складових зростання є ефективна діяльність суб'єктів господарювання сфери малого підприємництва як мало витратного шляху економічного розвитку. Підприємницькі здібності, як фактор виробництва малих підприємств, відкривають можливості швидкого удосконалення процесу організації та управління виробництвом, державного регулювання розвитку, що сприятиме результативності функціонування малого і середнього бізнесу.

При цьому підприємницька діяльність здійснюється підприємцем, здатним забезпечити середовище для успішного функціонування сфери малого підприємництва, реалізуючи як власні інтереси, так і інтереси суспільства за безпосередньої участі держави шляхом регулювання розвитку малого підприємництва.

Підтримка малих форм господарювання має забезпечити диверсифікацію сільської економічної активності, збереження сільської поселенської мережі, довкілля і екологічну основу життя. Дослідження основ участі держави у розвитку сільських територій через підтримку господарської діяльності в аграрній сфері заслуговують уваги.

Актуальність питань, пов'язаних з розробленням теоретико-методичних засад та обґрунтуванням прикладних аспектів державного регулювання розвитку сфери малого аграрного підприємництва в умовах

глобалізації та поглиблення ринкових відносин і кризового стану економіки, враховуючи соціоекономічну результативність господарювання, визначили тему дисертаційного дослідження, зумовили зміст, мету, завдання та структуру роботи. Позитивним є і те, що дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри економіки Львівського національного університету імені Івана Франка в рамках теми «Державне програмування сталого розвитку національної економіки: теоретичні і прикладні аспекти». Автором проведено оцінку синергетичної екологосоціоекономічної результативності малих аграрних підприємств у регіональному розрізі та розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності системи державного регулювання їх розвитку.

**Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень,
висновків і результатів, представлених у дисертації**

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Назаркевич Оксани Богданівни є повною мірою обґрунтованими та достовірними, що підтверджується використанням значної інформаційної бази за темою дисертації і характеризуються теоретичною обґрунтованістю та практичним значенням і дієвістю запропонованих рекомендацій. Передумови впровадження пропозицій щодо активізації розвитку сфери малого підприємництва забезпечені відповідним аналітичним апаратом та їх теоретичним обґрунтуванням.

Рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується: визначенням предмету та об'єкту дослідження; чітким зв'язком завдань дисертаційного дослідження та елементів наукової новизни; системністю використаних методів, підходів, інструментальних засобів, зорієнтованих на ґрунтовне дослідження теоретико-методологічних засад становлення і розвитку сфери малого підприємництва як важливої складової забезпечення збалансованого розвитку регіональної економіки; широким опрацюванням літературних джерел, представленням наукових напрацювань

у формі положень, висновків і рекомендацій у фахових наукових виданнях України (11 публікацій) та у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз (5), у наукових виданнях інших країн (2), матеріалами апробаційного характеру, на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях (13).

Представлені в дисертаційній роботі наукові положення, висновки і рекомендації базуються на ґрунтовних аналітичних розрахунках із використанням різноформатних інструментальних засобів та методик. Доповнюється обґрунтованість основних положень дисертації добре структурованими та інформативними додатками, які доповнюють текст роботи, зокрема детальними аналітичними та графічними матеріалами (44 таблиці, 56 рисунків та 24 додатки).

Об'єктом були визначені процеси розвитку малого аграрного підприємництва в Україні. дисертанткою чітко сформульована мета дослідження щодо обґрунтування механізмів державного регулювання розвитку малого аграрного підприємництва.

Представлена дисертаційна робота є чітко структурована і характеризується логічністю та завершеністю викладу матеріалу. Висновки та рекомендації автора науково і методично обґрунтовані, що підтверджується довідками про впровадження та результатами апробації. Наведене є підставою зробити загальний висновок про те, що положення наукового та прикладного характеру, представлені автором у дисертаційній роботі, є достовірними та мають відповідну обґрунтованість.

Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації

Новизна дисертаційної роботи полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних і прикладних положень та рекомендацій щодо підвищення ефективності системи державного регулювання розвитку малого аграрного підприємництва в Україні.

Заслуговують на увагу результати проведеного дослідження стосовно теоретичного обґрунтування державного регулювання розвитку сфери малого підприємництва на основі інституційного забезпечення, усунення адміністративних бар'єрів, визначення зонального рейтингу діяльності фермерських господарств з урахуванням екологічної збалансованості і соціального розвитку сільських територій (с. 123-140); формування та розвиток платіжного агентства, що сприяє цільовому і прозорому розподілу коштів міжнародної допомоги і доступу його до інформаційних, технічних і кредитних ресурсів (с. 53-67); класифікація засобів та інструментів форм державного регулювання у механізмі як структури елементів системи державного регулювання.

Новим є і визначення впливу ключових факторів на індикатор діяльності малих аграрних підприємств та побудови шляхової діаграми багатофакторної регресії, що дає можливість оцінювати розміри підприємств і обґрунтувати кооперативні форми господарювання (с. 169-177) та оцінки ефективності системи державного регулювання малих підприємницьких структур (с. 111-115). Також за результатами дослідження уточнено понятійний апарат стосовно понять: «мале аграрне підприємництво», «адаптивний державний менеджмент розвитку малого аграрного підприємництва», «система державного регулювання малого підприємництва», «державне регулювання розвитку малого аграрного підприємництва», що унормовує використання даних понять в процесі проведення досліджень (с. 32-37).

Автором доповнено специфічні ознаки малого підприємництва, що базуються на визначенні ролі і місці малого аграрного підприємництва в економічній системі регіону, передусім через його функціональність та розвиток економічної діяльності, які є пріоритетними для окремо взятого регіону з визначенням ранжування регіонів за індексом успішної діяльності фермерських господарств, традицій і ментальності населення.

В дисертації запропонована концепція державного регулювання розвитку малих підприємств, яка базується на застосуванні диференційованого підходу до регіонального розподілу бюджетних коштів із врахуванням зональних особливостей розвитку малих підприємств (с. 184-192).

Автор пропонує посилення фінансового забезпечення малих аграрних підприємств через розвиток кооперативних відносин і створення фінансових структур кооперативного типу. Пропозиція заслуговує уваги, але є проблеми з фінансовим забезпеченням таких структур (с. 192-196).

Зроблена спроба обґрунтувати напрямки розвитку малого підприємництва через формування інститутів державно-приватного партнерства та міжнародного співробітництва (с. 195-199).

В роботі також дістали подальший розвиток підходи до реалізації регіональних особливостей з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

Вищенаведене дозволяє зробити висновок, що поставлені автором мета та завдання в дисертації виконані. Висновки та рекомендації, сформульовані у роботі, відповідають її змісту і підтверджують наукову достовірність проведеного дослідження.

Теоретична і практична цінність положень, результатів та висновків дисертаційної роботи

Отримані в процесі дослідження наукові положення, висновки та рекомендації, є вагомим внеском у розвиток теоретико-методичних і практичних основ підвищення ефективності державного регулювання малого аграрного підприємництва в Україні.

Теоретичні та науково-методичні положення дисертації використовуються у навчальному процесі на економічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка під час викладання дисциплін: «Основи підприємництва», «Національна економіка»,

«Актуальні проблеми прикладної економіки» (довідка № 2890-В від 23.06.2016 р.).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони носять прикладний характер і можуть бути використані відповідними органами на різних рівнях управління. Окремі пропозиції автора використані у практичній діяльності державних установ, підприємств, громадських організацій, зокрема, в роботі Департаменту агропромислового розвитку Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 03-2282 від 20.10.2016 р.), Управління агропромислового розвитку Буської районної державної адміністрації (довідка № 1122/8 від 14.06.2016 р.) й Управління агропромислового розвитку Кам'янка-Бузької районної державної адміністрації (довідка № 78 від 27.06.2016 р.), Всеукраїнської громадської організації «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України» (довідка № Д-22-07-16 від 22.07.2016 р.), Асоціації фермерів та приватних землевласників Львівської області (довідка № 24 від 20.09.2016 р.) та фермерського господарства «Збіч» (довідка № 4 від 22.05.2016 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових виданнях

Основні положення та результати дисертаційної роботи опубліковано в 29 наукових працях загальним обсягом 8,15 д. а., серед них 11 статей у наукових фахових виданнях, 2 статті в іноземних періодичних виданнях. Кількість та обсяг друкованих праць Назаркевич О. Б. відповідають встановленим вимогам щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Результати дослідження доповідались та одержали позитивну оцінку на 14 всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, які проводились у Донецьку, Дніпрі, Житомирі, Києві, Львові, Луцьку, Ніжині, Одесі, Хмельницьку.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Оцінюючи позитивно отримані здобувачем результати дослідження, необхідно відзначити також дискусійні положення дисертації та окремі недоліки:

1. В змісті дисертаційної роботи не слід в назві розділу використовувати методи дослідження «Аналіз стану...». Потрібно вказати, яке завдання вирішувалося цим методом. Теж саме стосується формулювання завдань: «дослідити», «здійснити аналіз». Дисертаційна робота це дослідження і тому виділяти щось окремо – немає потреби.

У формулюванні предмету дослідження говориться про «засади формування ефективної системи державного регулювання». Можна зробити висновок, що не всі системи досліджувалися, а лише «ефективні».

2. У дисертаційній роботі автор пропонує створити відділ інспектування і сертифікації операторів органічної продукції в межах Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (п. 1.3.), однак не подає механізму його створення. При цьому доцільно було б з'ясувати корисність та необхідність такого відділу.

3. У розділі 2 наукового дослідження надто багато уваги приділено аналізу тенденцій розвитку та державного регулювання малих фермерських господарств. Водночас в недостатній мірі зроблена оцінка діяльності інших малих форм господарювання у сільській місцевості, що обмежує повноту розкриття теми дисертації.

4. Не можна погодитися з твердженням (с. 110), що відсутній зв'язок між обсягом державної підтримки і прибутком від реалізації продукції тваринництва. особливість галузі в тому, що отримання підтримки забезпечує результат в наступних роках. Це можна побачити на рис. 2.15. в малих багатогалузевих господарствах пряма підтримка однієї галузі опосередковано має вплив і на інші галузі з врахуванням перерозподілу коштів всередині господарства (табл. 2.10). Слід також враховувати вплив тваринництва на виробництво продукції рослинництва через гній. Тому слід

пам'ятати, що чиста математика не завжди може враховувати особливості галузі і менталітет господаря.

5. У висновках є ряд пропозицій, які не були досліджені, це: зменшення розораності до 45%, введення в сівозміну альтернативних культур (льон, гірчиця), «на нашу думку, поширення в селі ефективно діючої кооперації є вкрай необхідне» (с. 135), а чому пояснень немає, статистика не виділяє групу малі фермерські господарства та інші.

6. В підпункті 2.3 при визначенні групи середньозважених індексів для проведення комплексної рейтингової оцінки екологосоціоекономічної ефективності господарювання малих фермерських господарств в Україні доцільно було б віднести розмір державної підтримки на 1 га сільськогосподарських угідь до I групи показників – для оцінювання рівня інтенсивності виробничої діяльності, а не II групи показників – для оцінювання рівня ефективності виробництва.

7. На основі сформованих зональних характеристик успішності діяльності малих фермерських господарств автор визначає розвиток інфраструктури аграрного ринку як одну з основних стратегічних цілей розвитку малого аграрного підприємництва. Доцільно було б більше уваги приділити теоретичному обґрунтуванню особливостей розвитку малого підприємництва в розрізі пріоритетних видів економічної діяльності на регіональному рівні.

8. В параграфі 3.1, узагальнюючи зарубіжний досвід державного регулювання розвитку малого аграрного підприємництва, було б доцільніше цей матеріал викласти у першому розділі і не обмежуватись тільки оглядом інструментарію для вдосконалення механізму державного регулювання в окремих країнах Європи, Америки та Азії, а проаналізувати систему державного регулювання країн, які використовують диференційований підхід до господарської діяльності із врахуванням природно-кліматичних та інших чинників. А в третьому дати свої пропозиції, що дало б змогу більш

аргументовано проектувати розвиток аграрного підприємництва України з урахуванням державного регулювання.

9. Робота б виграла, якби автор не тільки провела прогноз надходження молока від господарств населення на переробні підприємства (п. 3.3.), а й прогноз виробництва основних видів сільськогосподарської продукції у малих аграрних підприємствах при використанні запропонованих засобів державного регулювання.

10. Дисертація містить деякі стилістичні та редакційні помилки в трактуванні термінів, табличній подачі матеріалів, деякі загальні висновки по роботі (1,4) сформульовані у вигляді викладу змісту даного явища, а не як результат дослідження.

Потрібно зазначити, що висловлені критичні зауваження та дискусійні положення не зменшують наукові здобутки автора та позитивну оцінку дисертаційної роботи, оскільки вони носять дискусійний характер та спрямовують на подальше дослідження проблем державного регулювання розвитку малого аграрного підприємництва.

Загальна оцінка дисертації та її відповідності вимогам МОН України

Дисертаційна робота Назаркевич Оксани Богданівни «Державне регулювання розвитку малого аграрного підприємництва в Україні», є завершеною і самостійною науковою роботою, яка присвячена вирішенню актуальної проблеми національної економіки – удосконалення системи державного регулювання розвитку малого аграрного підприємництва та має вагомим науково-практичне значення. Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Теоретичні та практичні положення наукової новизни, висновки та рекомендації мають достатній рівень обґрунтованості. Наведені публікації та автореферат передають основний зміст дисертації і отримані автором наукові результати.

Таким чином, дисертаційна робота на тему «Державне регулювання розвитку малого аграрного підприємництва в Україні» відповідає вимогам,

що передбачені пунктами 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. та № 1159 від 30 грудня 2015 р.), а її автор – Назаркевич Оксана Богданівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор, академік НААН,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач відділу розвитку підприємництва і кооперації
Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки» НААН**

М. Й. Малік

Підпис М.Й. Маліка засвідчую:
**Завідувач відділу наукових кадрів,
аспірантури і спецради
Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»**

Г.В. Мазуренко

*Відсутнє надмішль до спеціалізаційної вченої ради
13. 04. 2017р
Вчений секретар /Малышев Е.А./*